

Лариса Гаврилова

СКОРБОТНИМ ШЛЯХОМ КОБЗАРЯ: ПОДОРОЖ ЧЕРЕЗ 150 РОКІВ

Загалом майже 17 із своїх 47 років Тарас Шевченко прожив у Петербурзі. Там і обірвався земний шлях нашого Кобзаря. “В холодний ранок, коли весна боролася з зимою, коли птиці збиралися вертати з далеких теплих країв на Україну, у вівторок, 28 лютого (за старим стилем) ховали земляки свого найбільшого поета в чужу землю, далеко над Невою...” – писав один з його біографів Богдан Лепкий. Він зазначав і про те, як невдовзі друзі взялися виконувати Шевченків заповіт: “...ранком, в 40-й день смерті великого покійника зібралася петербурзька українська громада біля могили, щоб востаннє відправити панахиду та попрощатися з дорогими останками, заки виправлять їх на Україну. ...Домовина мандрувала через Москву, Тулу й Орел. Скрізь по дорозі стрічали її святочно...”.

Нині виповнилося 150 років з часу переполовання великого сина українського народу. На відзнаку цієї події представники творчої та наукової інтелігенції Полтавщини і Черкащини здійснили автоподорож за маршрутом Полтава – Санкт-Петербург – Москва – Тула – Орел – Севськ – Глухів – Кролевець – Батурін – Ніжин – Київ – Канів – Моринці – Шевченкове. Зініціювала й організувала автопробіг “Скорботний шлях Кобзаря” Полтавська обласна асоціація “Громадянське суспільство” під орудою Володимира Степанюка. До цієї справи охоче долучилися наукові працівники Національного заповідника “Батьківщина Тараса Шев-

ченка” Ольга Дмитренко та Станіслав Суржко, а в місті на Неві насичену програму по вшануванню Тараса Шевченка забезпечила

Регіональна громадська організація “Українська община Санкт-Петербурга «Славутич»”, яку очолює уродженець Карлівки Ігор Петренко, наразі доцент кафедри громадянсько-правових дисциплін Російської правової академії Міністерства юстиції Російської Федерації. Саме наш земляк скоординував зусилля працівників Науково-дослідного музею Російської академії мистецтв імені І. Рєпіна, педколективу ЗОШ № 595, що в С.-Петербурзі, товариства імені Т. Г. Шевченка, інших українських громад і спі-

лок російських земляцтв, аби всі заплановані зустрічі й акції пройшли цікаво та залишили добрий слід у душах шанувальників Великого Кобзаря обох держав. У складі української делегації, крім фахівців, які займаються вивченням і популяризацією його творчості, були виконавці народних дум і пісень, журналісти.

Маленьким зручним “Мерседесом” делегація із восьми осіб – голови асоціації “Громадянське суспільство”, організатора автопробігу Володимира Степанюка, доцента кафедри української літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Віри Мелешко, Заслуженого художника України, члена Спілки кобзарів України, лірника і кобзаря Івана Новобранця, правозахисни-

ка, члена Національної спілки журналістів України Анатолія Банного, журналістки Лариси Гаврилової, співачки, композитора матінки Рими, працівників Національного заповідника “Батьківщина Тараса Шевченка” Ольги Дмитренко, Станіслава Суржка – проїхала 18 областей, у т. ч. три білоруські, дев’ять російських, шість українських. Той шлях упродовж восьми днів проліг більш як через 40 міст. Позаду майже 4 тисячі 200 кілометрів. Звісно, усе побачене, почуте й пропущене крізь душу ще довго спливатиме в пам’яті і буде переосмислюватися. Та вже зараз Шевченка сприймаєш по-новому. При цьому мова не йде про його ідеалізацію. На фоні всього буденного й суєтного виокремлюється величний образ Тараса як достойного сина свого народу, як страдника, як генія і просто як людини з усіма її чеснотами та гріхами. І через століття відчувається його потужний вплив на формування нашої національної свідомості й культури. Мимоволі усвідомлюєш, що ми утверджуємось як українці через удосконалення своєї мови, національної самобутності, через осмислення творчої спадщини Шевченка, яка виходить далеко за межі, скажімо, шкільної програми. У багатьох з учасників автоподорожі з’явилася потреба перечитати “Кобзар”, принаймні численні його твори, на які в ті дні покликалися екскурсоводи, науковці,

пошанувачі творчості нашого Тараса і в Росії, і в Україні. Ми знову й знову відкривали для себе Шевченка і як поета, і як художника, і як архітектора, і як патріота своєї землі, людину, що все життя прагнула знайти над Дніпром ділянку землі, щоб там оселитися. Він так хотів мати свою хату, план і проект якої виконав сам, хотів мати родинне тепло й любов, щоб “...серце замучене, поточене горем, принести і положити на Дніпрових горах”. Та не судилося.

Поет помер у Петербурзі, там і був похований. Керуючись його “Заповітом”, друзі домоглися перевезення домовини з тілом в Україну. 22 травня 1861 року було виконано волю Великого Тараса.

Нині неподалік входу до Смоленського кладовища лежить камінь-валун, напис на якому засвідчує: “Здесь 12 марта 1861 года было первое захоронение Великого поэта Украины Т. Г. Шевченко”. Ми, полтавці, прийшли вклонитися тому засадженому квітами шматочку землі, місцю, де за життя любив усамітнюватися наш Тарас. Це підтверджують і його відповідні малюнки. А того дня, 8 травня 2011 року, біля каменю поралася непримітна жінка. Зачувши українську мову, нараз розправилась і наче засяяла. Як виявилось, то уродженка м. Котовська, що на Одещині, лікар за фахом Раїса Комарницька, яка 1985 року приїхала до міста на

Неві доживати віку разом зі своїми дітьми. Ми пояснили мету свого приїзду. “А землю ви привезли?” – мерщій запитала старенька і, одержавши ствердну відповідь, додала: “Тут уже стільки земельки з різних областей України”. Цього разу біля пам’ятної кам’яної глиби лягла земля з Моринець – від хати, де Тарас народився. Садівників на цвинтарі не передбачено, отож доглядати це освячене народною любов’ю місце Раїса Федорівна виявила бажання добровільно. І вже багато років поспіль зі своєю подругою, теж україночкою, Лідією Оксютотою щотижня приїздить сюди. Крім того, ці жінки доглядають ще дві могили своїх земляків. Недавно до такої бла-

городної справи долучився їхній побратим Михайло Савченко, один з активістів української общини. Цей добродій спорудив вдома маленьку тепличку, щоб залежно від пори року біля Тарасового каменя висаджувати квітучі рослини. Зараз до себе повертають погляд рясні білі суцвіття на фоні блакитних пролісків, синіх крокусів. “Ото, як засумую-занудьгую, то й навідуюся сюди, – продовжує розповідати сивочола співрозмовниця. – Тут уся моя Україна... Жаль тільки, що на цій землі ніяк не хоче приживатися барвінок”.

Запам’ятала українська делегація і врочистості в Петербурзькій ЗОШ № 595, де до зустрічі гостей з України старанно готувались і вчителі, і діти. У цій школі відновлюють вивчення української мови на рівні факультативних занять. Учні декламували уривки з творів Тараса Шевченка, співали російські, білоруські, українські пісні.

Відбувся обмін подарунками. Зокрема, полтавці подарували кілька чисел альманаху “Рідний край” та 47 книжок – за кількістю років, які прожив Шевченко.

Приємно вразили й відвідини виставкових залів Будинку національностей та зустріч із його працівниками. Незабутні враження залишила екскурсія до меморіальної

майстерні Т. Г. Шевченка, що в Науково-дослідному музеї Академії мистецтв. Там збігли три останніх роки життя нашого Тараса.

Текст мармурової дошки на стіні при вході гласить: “Здесь жил и скончался Тарас Григорьевич Шевченко, 25 февраля 1814 г. – 26 февраля 1861 г.”. Нам дозволили доторкнутися до пензликів, різців і незакінчених офортів художника. У церкві Пресвятої Великомучениці Катерини Академії мистецтв 150 років тому й відспівували Великого Кобзаря. А в ті травневі дні 2011-го ми брали участь у панахиді з нагоди ювілейної річниці його перепоховання. Опісля, як бальзам на рану, лягло на душу кожне слово незвичної проповіді

молодого священника отця Олексія. Тоді ж у конференц-залі Академії зібрався чималий гурт наших земляків – представників тих, котрі нині мешкають у С.-Петербурзі і представляють різні українські общини. (До речі, у північній столиці Росії проживає нині близько 300 тисяч українців!) Хор “Кобзар” (усі жінки були в красивому національному вбранні) створив милозвучне пісенне обрамлення всіх тих виступів, зворушливих промов, які виголошували члени нашої делегації та гостинні петербуржці.

Зі змістовною доповіддю про мистецькі паралелі античних творів і Шевченкових поезій виступила Олександра Тоїчкіна, доцент кафедри слов’янської філології Санкт-Петербурзького державного університету.

Був присутнім на тому зібранні добродійник з числа наших земляків, уродженець Решетилівки Анатолій Асаул, очільник благодійної ради “Української общини «Славутич»”. Символічні подарунки й пам’ятні сувеніри передано до меморіальної майстерні Т. Г. Шевченка та вручено тим багатьом зарубіжним українцям, які невтомно займаються культурно-освітньою й науково-дослідною роботою в розрізі життя і творчості нашого Кобзаря.

Надто довгим був би перелік почесних звань і сфер діяльності усіх посадових осіб, які знайшли можливість зустрітися з учасниками незвичайного автопробігу, обговорити шляхи подальшої співпраці. Адже попереду ще чимало ювілейних дат, пов'язаних із життям і творчістю Тараса. Він справді об'єднує народи, держави, усіх тих, хто шукає шляхи нашого духовного прозріння. Творча спадщина Кобзаря – то більше двохсот творів декоративного мистецтва і близько трьохсот літературних. Це відзначила Генеральний консул України в С.-Петербурзі Наталія Прокопович під час “хороводу дружби” для гостей з України у вже згаданій школі. А 7 травня Наталія Володимирівна разом зі своїми дітьми й онуками на Слов'янській площі Петроградського району посадила дубок. Той саджанець приїхав разом з нами з Полтавщини, щоб колись розправити свою могутню крону біля пам'ятника Т. Г. Шевченку в цьому північному місті, вже на втіху інших поколінь.

Таким чином, основні культурно-просвітницькі заходи щодо вшанування Тараса Шевченка відбулися в Петербурзі.

Не менш зворушливі й пам'ятні зустрічі біля монументів Кобзарю чекали нас, скажі-

мо, у Глухові й Ніжині. А в Батурині й Києві – у храмах Пресвятої Покрови Богородиці та Різдва Христового (це на Подолі, де дозволили 1861 року відспівувати покійного), як і передбачала програма нашої подорожі, пройшли поминальні служби, які возвеличували душу Великого Тараса. Вразив кількістю оригінальних експонатів столичний музей Т. Г. Шевченка. А небайдужі кияни (це вже на 7 день нашого паломництва) біля пам'ятника Кобзареві, затамувавши подих, слухали пісні й думи у виконанні бандуриста й лірника, єдиного на Полтавщині члена Національної спілки кобзарів України Івана Новобранця. Щоразу під час того піснеспіву біля монументів Тарасу згідно з визначеним маршрутом ми презентували барвисте вишиване полотнище-оберіг, яке символізує хресний шлях Шевченка від похмурого Петербурга до сонячних Дніпрових круч. До Канева ми привезли подарований петербуржцями коровай і вручили його директору тамтешнього Шевченківського національного заповідника Василеві Коломійцю під час прес-конференції. Її проводила кандидат філологічних наук, завідувачка кафедри української літератури Віра Мелешко. Там, на Тарасовій горі, ми вкотре переконалися, що не міліє потік її відвідувачів. Вона стала одним із національних центрів єднання довкола ідеї соборності України. Тут сумує і звеличується кожна небайдужа душа.

Із Канева учасники автопробігу планували їхати до Полтави, але волею долі опинилися в Черкаській області, Моринцях і Шевченковому, що в складі Національного заповідника “Батьківщина Тараса Шевченка”. Під цим небом і під цими зорями майбутній поет набирився мужньої сили, слухав чарівні українські тісні, щедрівки та колядки й цікаві оповідки свого діда Івана, очевидця Коліївщини.

Отож, уклонившись Тарасовій землі, пройшовши стежками його дитинства, здалося, відчули, як замкнулося коло вічності: від народження й до останнього місця спочинку Великого Кобзаря, символізуючи філософію незбагненої мудрості нашого генія, Пророка, славного сина Великої України. До неї він линув душею звідусіль, куди б не закидала доля. І тепер вона, його Батьківщина, утверджується як держава, а ми усі ототожнюємо себе з образом свого духовного світоча, сприймаючи його творчість як стан вічності, як безумовне пророцтво. Значить, “оживе добра слава, слава України”.